

Innlegg statssekretær Anne Karin Olli

Troms fylkeskommunes samekonferanse 2018

Med forbehold om endringer under fremførelsen

De samiske suksesshistoriene vi kan lære av, hva virker i samepolitikken?

Buorre beaivvi buohkat – kjære alle sammen!

Tusen takk for invitasjonen.

Takk til Troms fylkeskommunene som, på andre året, setter samepolitikken på dagsordenen.

Det er viktig at vi har slike arenaer som dette. Hvor vi på kryss og tvers av forvaltningsnivåer møtes for å diskutere dagsaktuelle samepolitiske spørsmål.

Tema for årets konferanse syns jeg er spesielt spennende.

Stedsattraktivitet, bolyst og entreprenørskap er viktige temaer.

At folk trives – har en opplevelse av at de lever rike liv der de bor – er avgjørende for at vi også i framtiden skal ha levedyktige lokalsamfunn her i nord.

De siste tiårene har staten lagt vekt på å sikre samene de samme rettighetene som andre til å ivareta sin kultur og sine språk.

Sammen med samiske organisasjoner, aktører og miljøer har vi bygget opp sterke samiske institusjoner.

Det er også etablert lover, regelverk og ordninger for å styrke samisk språk, kultur, nærings- og samfunnsliv. Særlig viktig er sameloven, finnmarksloven og konsultasjonsordningen mellom statlige myndigheter og Sametinget.

[Lysark 2]

Men kanskje aller viktigst. Grunnloven § 108 gir samene en aktiv rolle i å ivareta sine interesser, og den er utformet med tanke på vern og utvikling av språk, kultur og samfunnsliv.

For mange oppleves nok veien fram mot en egen sameparagraf i Grunnloven som lang.

Flere markante personer har opp gjennom historien jobbet iherdig for å få satt de samiske sakene på dagsorden.

Elsa Laula Renberg, Isak Saba, Per Fokstad, Ole Henrik Magga, Carsten Smith er et lite utvalg personer som har bidratt til det.

Mange i min alder husker nok fremdeles stemningen da de samiske sakene for alvor ble satt på dagsordenen med Alta-saken.

Min generasjon, og vi som har røtter i et samisk lokalsamfunn, er heldige som kan se tilbake på en tid der det samiske har fått stadig større plass.

Men tidsreisen fra 70–80-tallet og fram til i dag har ikke bare vært lett.

Familie- og slektsbånd er blitt satt på prøve.

Når en datter, en kusine eller en onkel velger å anskaffe seg og ta på seg kofta, synliggjør hun eller han ikke bare egen identitet. Kofta synliggjør samtidig også familiens og slektas samiske tilhørighet.

En tilhørighet som man har blitt fortalt er noe nedverdiggende og skambelagt. Noe man må skjule. Ikke snakke om.

Til tross for de personlige omkostningene som mange har kjent på, velger jeg å tro at den samepolitiske utviklingen vi har vært vitne til siden Alta-saken har vært til det gode for oss alle.

Samisk språk, kultur og levesett gir i dag positive ringvirkninger og er viktig for verdiskapningen her i nord.

Vi i regjeringen mener at bedre samfunn vokser ut av skapertrang og virkelyst. Som statssekretær for samiske saker har jeg i mine møter med samiske miljøer og virksomheter vært vitne til nettopp skapertrang og virkelyst.

For selv om utgangspunktet og forutsetningene kan ha vært vanskelige, så står det verken på entusiasmen eller engasjementet for prosjektene folk brenner for.

Jeg lar meg stadig imponere.

[Lysark 3]

Urloksfestivalen Riddu Riđđu, som hver sommer setter Kåfjord på kartet, er et slikt eksempel.

Initiativet til festivalen kom i 1991 fra ungdom som alle hadde et sterkt ønske om å finne tilbake til den sjøsamiske identiteten sin. Én av disse ungdommene var Lene Hansen, festivalens første leder og i dag primus motor for denne samekonferansen.

Med sitt mot og sin urokkelige innsatsvilje jobbet disse ungdommene hardt, også mot motkrefter som ikke hadde de samme ønskene som dem.

I dag er heldigvis Riddu Riđđu en livskraftig festival, med fire ansatte og en stab på 120 personer. I tillegg bidrar rundt 200 frivillige til selve avviklingen av festivalen.

Etableringen av Senter for nordlige folk (Davvi álbmogiid guovddáš) springer også ut fra et lokalt engasjement for det samiske. Det var de samiske organisasjonene i Kåfjord som i 1988 fremmet et ønske om en møteplass for samisk kultur i området.

I dag, 30 år etter, har Senter for nordlige folk utviklet seg til å bli et aktivt og vitalt samisk kulturhus og urfolkssenter for ikke bare befolkningen i Kåfjord, men for hele regionen.

Her finner vi blant annet Sametinget, NRK Sápmi, Riddu Riđđu og Samisk språksenter. Kåfjord kommune har dessuten folkebiblioteket, kulturskolen og ungdomsklubben på senteret.

Disse to samiske institusjonene – Riddu Riđđu og Senter for nordlige folk – har gitt positive ringvirkninger for vekst og verdiskaping i området.

Begge stimulerer til skapertrang og virkelyst. De har skapt attraktive arbeidsplasser. Kåfjord er for unge samer blitt et sted det kan være aktuelt å flytte tilbake til etter endt utdanning.

Her ligger forutsetningene godt til rette for å leve gode og rike liv.

Ja, vi har fått til mye siden 70–80-tallet.

Det er i dag lettere å være åpen om og leve ut sin samiske identitet. Den samiske kulturen er også mer synlig i offentligheten nå enn tidligere.

Festivaler som Riddu Riđđu og Márkomeannu, kunstnere som Máret Ánne Sara, unge artister som Marja Helena Fjellheim Mortensen og Ella Marie Hætta Isaksen bidrar til det.

For samisk kultur og de samiske språkene er det gode nyheter når flere unge så sterkt står frem som stolte samiske representanter.

De er forbilder som ikke bare setter det samiske på dagsordenen. Gjennom sitt virke tør de også å utfordre etablerte «sannheter».

Dessverre ser vi likevel daglig eksempler på at vi ikke har blitt kvitt diskrimineringen av samer.

I en undersøkelse av selvopplevd diskriminering fra 2012 melder én av fem samer at de har opplevd diskriminering. Mange sier også at de opplever krenkelser på ulike arenaer i livet – på skolen, i butikken, på internett osv.

Jeg har tro på at kunnskap om samer og samisk kultur kan være med på å bekjempe fordommer.

Møter og samtaler mellom mennesker er viktig når man skal skape forståelse for hverandre.

Det var nettopp denne tanken som lå til grunn da daværende kommunal- og regionalminister Erna Solberg i 2004 etablerte ordningen med samiske veivisere.

[Lysark 4]

I dag reiser fire samiske ungdommer rundt til skoler i hele landet som samiske veivisere.

De gjør en formidabel jobb. De byr på seg selv. De er modige.

I møter med andre ungdommer er oppgaven ofte å avlive myter og stereotyper om det samiske. Det er vanskelig i seg selv!

Når vi i tillegg vet at jobben ofte innebærer å dele egne tanker og opplevelser rundt egen identitet, så ligger det en stor byr på unge skuldre.

Likevel, disse ungdommene er godt rustet. De følges opp av Samisk høyskole, og de får erfaringer og kunnskap som er gode å ha med seg videre i livet.

Selv blir jeg både stolt og imponert over tidligere veivisere når de inntar viktige posisjoner og verv, slik som for eksempel Ellinor Jåma som er leder i NRL (Norske reindriftsamers landsforbund) og Sandra Márjá West som er festivalsjef for Riddu Riđđu.

Samisk språkutvalg slo i sin rapport *Hjertespråket* fast at alle de samiske språkene er truede språk.

Skal vil klare å øke antallet samiske språkbrukere, må vi satse på barna. Økt bruk og styrking av samiske språk i barnehagen og i skolen er derfor det vi bør prioritere aller først.

Til det trenger vi kompetente samisklærere.

I regjeringen er vi derfor glade for at Nord universitet har tatt ansvar og at de denne høsten har startet opp verdens første sørsamiske og lulesamiske grunnskolelærerutdanning.

Men veien dit har ikke vært lett.

Jeg vet at det har blitt arbeidet hardt for å få søkere til studiet. Fylkesmannen i Nordland, Nord universitet og Sametinget fortjener alle ros for å ha prioritert arbeidet høyt.

Potensielle søkere til studiet er blitt direkte kontaktet. Det har blitt avholdt utallige møter med kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk og Trøndelag og Nordland fylkeskommune.

Én av suksesskriteriene for dette rekrutteringsarbeidet, har nettopp vært at det er blitt etablert et forpliktende samarbeid – også finansielt – mellom universitetet og lokale og nasjonale instanser.

Som skoleeiere vil kommunene og fylkeskommunene nyte godt av høyt kvalifiserte lærere når studentene er ferdig utdannet. Spleiselaget er vel anvendte penger og en god investering for fremtiden.

I regjeringen mener vi at politiske avgjørelser blir best når en sak blir vurdert fra ulike ståsteder. Derfor er det viktig for oss å ha god dialog med ulike aktører.

Sametinget er en av disse.

Som samenes folkevalgte organ kjenner Sametinget til variasjonene i det samiske samfunnet. Sametinget har kunnskap om hva som oppleves som de største utfordringene for den samiske befolkningen.

Det er derfor viktig for regjeringen å ha dialog med Sametinget også i saker hvor det ikke er konsultasjonsplikt.

Et av de viktigste instrumentene i samepolitikken er likevel *Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget.*

Konsultasjoner utfordrer myndighetene og Sametinget til å finne gode og konstruktive løsninger sammen. Og selv om vi

ikke alltid klarer å komme til enighet i konsultasjonene, er erfaringene at prosessene bidrar til at saker blir bedre opplyst. Vi får mer innsikt i behovene i det samiske samfunnet, og vi får et bedre grunnlag for de beslutningene vi fatter.

Regjeringen har nylig foreslått å lovfeste reglene for konsultasjoner.

Regjeringen bygger sin politikk på frihet og tillit til innbyggerne. Vi er opptatt av å spre makt, begrense statlig detaljstyring og bygge samfunn nedenfra.

Derfor gjennomfører vi nå viktige reformer på flere samfunnsområder. Reformen som blant annet vil øke handlingsrommet til kommuner og fylkeskommuner.

Samme prinsippet mener vi må ligge til grunn for også Sametingets virksomhet.

Som folkevalgt organ skal Sametinget, gjennom bruken av økonomiske virkemidler, selv kunne ta initiativ til å iverksette tiltak og stå til ansvar for egne prioriteringer.

En ny budsjettordning hvor bevilgningene samles på én budsjettpost vil gi Sametinget et slikt handlingsrom.

Avslutningsvis vil jeg trekke fram ett av regjeringens kanskje viktigste prinsipper – nemlig «folk skal få leve frie og selvstendige liv».

Det gjelder også samer.

Men hets og latterliggjøring av samer er dessverre noe vi ser altfor ofte. At mange samer har valgt bort det samiske er trist, men kanskje lett å forstå.

Som samfunn har vi et særlig ansvar for å strekke oss etter rause løsninger.

Vi er forpliktet til å skape trygge oppvekstmiljøer for samiske barn og unge. Ved å satse på de unge vil vi på sikt kunne sikre levedyktige samiske språk, kultur og levesett.

[Lysark 5]

Det pålegger Grunnloven § 108 oss.

Tusen takk for oppmerksomheten.